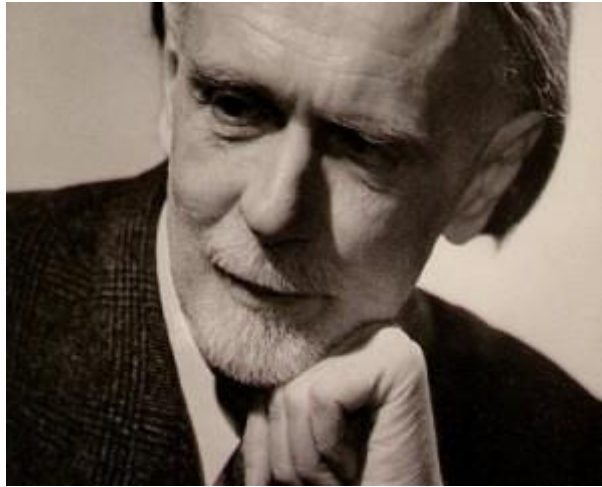

Én pedig, uram, hozzád kiáltok
– Kodály Psalmus Hungaricus Aradon –

2017 nemcsak a kétszáz éve született Arany János éve, de Kodály Zoltáné is, aki ötven esztendeje, 1967. március 6-án 84 évesen szívrohamban halt meg. Kodály érdemeit nem könnyű összegezni: zeneszerző, zenetudós, népzenekutató, zeneoktató, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, majd 1946 és 48 között elnöke. Háromszoros Kossuth-díjas, kitüntették a Corvin koszorúval a Magyar Örökség-díjjal. Egy népet megtanított énekelni, de nemcsak **egy** népet, az általa kifejlesztett Kodály-módszer a zeneoktatásban és a népzene megőrzésében ismert az egész világon, és 2016 decemberétől az UNESCO szellemi világörökségének része lett.

Zenét Bartók Béla így jellemzi: „Ha azt kérdezik tőlem, mely művekben ölt testet legtökéletesebben a magyar szellem, azt kell rá felelnem, hogy Kodály műveiben.” (Ez természetesen nem az afféle „mi vagyunk a legkülönbek” olcsó magyarkodásban öltött testet, ami gátolta volna műveinek népszerűségét a világban.) A megállapítás különösképpen igaz az egyik legismertebb és legnépszerűbb művére, a *Psalmus Hungaricusra* (Magyar Zsoltárra), ennek első aradi megszólaltatásához nem mindennapi történet fűződik.

Maga a mű 1923-ban keletkezett, ebben az évben ünnepelték Pest, Buda és Óbuda egyesítésének ötvenedik évfordulóját, az ünnepség díszhangversenyére a főváros felkérésére írta Kodály ezt az alkotást. „Minden nemzet zenetörténetének vannak csillagos órái, a magyar zenetörténetben bizonyosan ezek közé tartozik ez a hangverseny, amelyet 1923. november 19-én tartottak a Vigadóban” – írja a műről a Bartók Rádió honlapja –, itt hangzott el többek között három ősbemutató: Dohnányi Ernő *Ünnepi nyitánya*, Bartók Béla *Táncszvitje* és Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus* akkor még Magyar Zsoltár címmel. A hangversenyen a legnagyobb sikert ez utóbbi mű aratta. Ez a tenorszólóra, vegyes karra és zenekarra írt csodálatos zenemű hozta meg a zeneszerző számára először a hazai és nemzetközi sikert.

A sikerben meghatározó szerepet játszott a szöveg, Dávid király 55. zsoltárának (*Mikoron Dávid nagy búsuitában*) a Kecskeméti Vég Mihály-féle, 1560 körül keletkezett átírata, amelyben a fordító 16. századi magyar viszonyokra alkalmazta a dávidi sorokat. A versben a magára hagyott, ellenségtől körülvelt, barátaitól elárult uralkodó könyörög Istenhez a szabadulásáért és „a rettenetes ellenség megbüntetéséért.” Szavai nem kenetteljes igék, hanem szenvedélyes könyörgés, sírás, vádolás, átkozódás, ugyanakkor alázatos bizalom a Mindenhatóban. Íme, néhány idézet a szövegből: „Én pedig, Uram, hozzád kiáltok/ Reggel és Délben, este könyörgök/ Megszabadulást tetőled várok/ Az ellenségtől mert igen tartok. (...) Igaz vagy, Uram ítéletedben (...) Az igazakat te mind megtartod/ A kegyeseket megoltalmazod/ A szegényeket felmagasztalod / A kevélyeket aláhajigálsz.”

A nagyműveltségű komponista Vég Mihály magyar zsoltárával talán az egyetemi évek idején találkozhatott a régi magyar irodalom tanulmányozása során, s most, mikor a felkérés idején saját maga és a trianoni trauma után nemzete is szorongatott helyzetben volt, ezt zenésítette meg az ünnepélyes

alkalomra. Ihletettséget mutatja, hogy a munkával nagyon hamar, néhány hónap alatt elkészült.

Az aktualizálásra alkalmas szöveg hatását az ősi magyar pentaton zene teszi teljessé. A mű formája nagyszabású rondó, a zsoltár az ősi magyar népzene hangján szólal meg, a könyörgés nagyobb részét a tenorszólista énekli, a többszólamú összkarban helyet kap a gyermekkórus is.

Az alkotás Aradra 1934 januárjában jutott el először Radu Urleteanu (1895–1935) karmesternek köszönhetően, aki az előző, 1932/33-as évadban Szendrey Arad–temesvári együttesének dirigense volt.

A fiatal, román karmester tíz évvel ezelőtt Varsóból került Temesvárra, ahol megnősült, letelepedett, és aktívan bekapcsolódott a város zenei életébe. Arisztokratikus megjelenésű, nagy tudású, igazi européer szemléletű művészember volt, barátjával, Szatmáry Tibor hegedűművésszel többször járt Budapesten, itt ismerkedett meg Kodály és Bartók zenéjével, és a zeneszerzőkkel személyesen is. Itt hallotta a *Psalmust*, amely annyira elbűvölte, hogy elhatározta, ő is előadatja Temesváron. A művet – a helyi polgármester és az országos zenei szövetség engedélyével – 1933 decemberének végén az ő betanításában és vezényletével adta elő a temesvári szimfonikus zenekar és a kétszáz tagú magyar dalárda, a tenorszólót Laurisin Lajos énekelte. A nagysikerű bemutatón jelen volt a szerző is, aki jelképnek tekintette, hogy műve tolmácsolására román karmester (Radu Urleteanu), magyar szólista (Laurisin Lajos), és kórus, valamint magyar, román, német tagokból álló zenekar szövetkezett. Egyetértett az ünnepi szónokkal, aki a hangverseny után kijelentette: „Ebben a teremben ma este Enescu román rapszodiájának hullámai ölelkeztek Kodály Zoltán Psalmus Hungaricusának égbe törő hangjaival, a találkozásnak szárnyán a népek is ölelkeztek”.

Ezt követően került sor az aradi produkcióra, amelyen a művet a temesváriak és az aradiak közösen mutatták be. (A gyermekkórus tagjainak toborzása az Aradi Közlöny hasábjain történt). Kodály Zoltán részt vett az aradi előadáson is, amelyre január 4-én került sor a Kultúrpalotában. A koncert után Fekete Tivadar újságíró babérkoszorút adott át a Mesternek, aki elégedett volt az aradi előadással. Kodály Zoltánnal az Aradi Közlöny riportere, Csányi Piroska, Csányi karmester lánya készített interjút, ebből derült ki, hogy a nagy zeneszerző igen sokat tudott aradi zenei életéről és a hajdani itteni karmesterről, Böhm Gusztávról, aki népdalokat is gyűjtött, így Kodály saját elődjének tartotta.

A bemutatónak azonban súlyos következményei lettek, Radu Urleteanu (aki ezt követően azért is harcolt, hogy engedélyezzék Bartók Béla fellépését Temesváron a zeneszerző bukaresti koncertje előtt) drágán fizetett a *Psalmus* bemutatásáért. Gh. Tătărescu hatalomra kerülése után az ismét felerősödő magyarellenesség hatására különböző nacionalista körök valóságos hajszát indítottak ellene. Irredentizmussal, magyarbarátsággal vádolták, amely abban az időben egyet jelentett a hazaárulással, ezért az állását elvesztette, eltiltották a dirigálástól is. Az érzékeny lelkű fiatalember nem tudta elviselni az őt ért durva támadásokat, és 1935 áprilisában öngyilkos lett Bukarestben. Szomorú sorsáról, haláláról az Aradi Közlöny részletesen tájékoztatott, a lap közölte a szerencsétlen sorsú karmester apjának azt a levelét is, amely tájékoztatta a közvéleményt az öngyilkosság okairól. (A levél eredetije a Dimineața című lapban jelent meg.)

Kodály Zoltán Magyar Zsoltára napjainkban is élő zene. Az aradiak 2015 október hatodikán a főtéri katolikus templomban csodálatos előadásban hallhatták a művet, amelyet ez alkalommal az aradi Filharmónia zenekara és a

budapesti Magyar Nemzeti Énekkar adott elő Antal Mátyás karnagy vezetésével.

A mű talán legszebb képzőművészeti megformálása emlékmű formájában a Mester szülővárosában, Kecskeméten áll. A Psalmus Hungaricus-emlékmű előtt tartott, az ötvenéves évforduló alkalmából rendezett ünnepség egyik beszédéből idéznék: „A székely népdalokról Kodály így vallott: El akarnám vinni mindenhova, ahol négy-öt magyar összehajol, hogy ne kérdezzék, miért is? Hanem azt mondják (...) élni érdemes és kell. Az utcán állítanám meg vele az embereket, mikor dúlt arccal loholnak a busz vagy a falat kenyér után, hogy vigasztalást merítsenek a csodakútból. (...) Számunkra Kodály életműve is lehet ilyen csodakút, a maga sokszínűségével, a népdalfeldolgozásokkal, a pedagógiai művekkel, a nagyszabású oratórikus alkotásokkal.” A sorok talán ránk, aradiakra is érvényesek.

Piroska Katalin

Szövétnék, 2017. április

Könyvészet

A Bartók Rádió honlapja a Psalmus Hungaricusról.

Bónis Ferenc, A Psalmus Hungaricus születése. Bp. 1987.

Kodály emlékkönyv. Szerkesztő Bónis Ferenc. Bp. 1997.

Ficzay Dénes, Két muzsikus Aradon. (Ficzay Dénes Emlékkönyv 131- 133. old.)

Aradi Közlöny, 1934. január 4-5.; 1935. április 18.